

1. mai røða á vaglinum í Havn

...kommunistaskrímslið fer um Evropu

»Eitt skrímsl fer um Evropu - Kommunistaskrímslið. Øll vøld í gomlu Evropu eru gingin saman um halga jakstran eftir hesum skrímsli...«

Sonja Jógvansdóttir í 1. mai røðuni á Vaglinum í Havn

Javnlíkar, soleiðis byrjar tað kommunistiska manifestið, ið varð skrivað fyrri 150 ár-um síðani.

Manifestið, ið er ein politisk bardagaskrift, lýsir tey samfelagsviðurskipti, ið tá vóru galdandi, og lýsur m.a. heimssøguna, sum eitt stríð ímillum stættir. Ímillum frælsar og trælir - kúgára og tey kúgaðu. Eitt slær manifestið og so nógvar aðrar skriftir hjá Marx í heilt fast, nevnliga at vit eru bundin at okkara arbeiðskraft. Vit eru fæløysingar.

Marx sær fyrri sær kommunistiska uppreisurin, sum eina náttúrliga fylgju av kapitalismuni, har kapitalisturin útnyttar arbeiðaran so groft, at hann noyðist at taka sakina í egnar hendur. Ella sum hann sigur tað síðst í manifestinum. "Kommunistarnir... siga beint fram, at endamálið teirra kunna einans verða nádd, við at øll tann galdandi samfelagsskipan verður koyrd um koll við makt. Lat teir ráðandi stættirnar skelva fyrri kommunistisku kollvelt- ingini. Við henni hava fæløysingar einki at missa uttan sínar leinkjur. Teir hava ein heim at vinna.

Fæløysingar í øllum londum, gangið saman!

Vit kunnu spyrja í dag, hvørt vit eru komin nærri at aðalmálinum í manifestinum - nevnliga at kollvelt- ing fæløysinganna. Har svarið verða nei. Í øllum føri er hetta ikki aktuelt í løtuni. Hvat var so av skrímslinum, ið Marx profetiseraði um?

Úrslitini ella skrímslini eru mong. "Fyrsta Internationala" er eitt av úrslit- inum. Stovnanin av fakk- øgum og vinstrahallum flokkum eru eisini úrslit. Í føyroyskum høpi var stovnanin av "Sosialistisk Ungdoms Forbund" í 1911 eitt úrslit. Hetta vóru ungir menn, sum saknaðu eitt for- um til at kjakast um sosial- ismu. Í 1915 kom skrímslið "Enigheden", fakkfelagið í Tvøroyri. Stovnanin av Havnar Arbeiðskvinnu og -arbeiðsmanna felag er eitt skrímsl og ikki minst stovnanin av Føroyska Javnað- arflokkinum í 1925. So- leiðis kunnu vit halda á- fram.

Vitugu to ásonna, at nógvar av profetium Marx hildu ikki og er hetta m. a. hesum mongu áðurnevndu skrímslum at takka. Fyri- treytirnar broyttust so nóg,

tá ið arbeiðarin skipaði seg bæði í fakkflog og flokk. Sleppast kann to ikki undan, at hann er ein av størstu hugsarum heimurin nakran- tíð hevur sæð, og er 1. maj, altjóða arbeiðaradagurin, eitt fint høvi at minnst Karl Marx sála. Týðningurin Karl hevur havt á arbeiðar- arørsluna og politisku sosi- alistisku rørsluna er ómeta- luga stórir og hansara ástøð- ir, tað veri seg menniska- jafan hansara, materialism- an, søgumenningar teoriin, meirvirðislaeran o.s.fr. verða enn í dag diskuteraðar. Skalt tú leita eftir røttum, so leið- ast tær aftur til henda mann, sum við sínum framúr góðu teiorum gjørdi sosialismuna meiri jarðbundna, og ikki minst hin "kritiska analys- an" av kapitalistiska sam- felagnum, er framvegis akt- uell.

Hvar er føyroyska fakk- elagsrørslan so í dag? Jú, vit hava nógvar rimuliga stór fak- feløg, eftir føyroyskum mál- istokki at døma. Men, tían- verri eru hesi alt ov ósjónlig í gerandisdegnum. Fakk- øgini royna, í alt ov stóran mun, at vera politiskt óheft, og spurningurin í dag er, um hetta er so rætt. Vit hava júst havt val, har teir borgarligu, - tað eru fyrst og fremst Fólkaplokkurin væl fylgdur av Sambandsflokkinum og gamla Sjálvstýri, - hava grundarlag at fáa parla- mentariskan meiriluta í tinginum. Fakkflogini áttu, líka sum vit siggja tað í londunum rundanum okk- um, aktivt at verið við í val- stríðnum og gjørdi vinstra- vønginum eina innspæring einar tveir til triggir dagar frammanundan valinum.

Hevði sátt at siga ventað hetta. Kanska serliga tí, at vit fyrst í januar mánaði fóru í arbeiðsstøð, fyrri at mótmæla búskaparpolitikk- in hjá távernandi bogarligu samgongu. Doyurin var lagdur á, frá fakkflogunum, at hetta ikki skuldi gloym- ast, tá ið val einaferð var útskrivað. Men, undir val- stríðnum var deyðatøgn...

Tað er ómetlaga harmu- ligt, at føyroyski vinstra- vøngurin og fakkflogsrørsl- an ikki arbeiða betur saman enn so. Hetta átti at verið heilt náttúrligt, líka sum tað er í londunum rundanum okkum.

Føyroysku fakkflogini kunnu verða ómetlaga sterk um hesi standa saman, hetta søv vit eisini í janur mánaði.

Sjómenninir, ið flest allir jublaðu um skattalættan,

verða í dag av portum í føy- oyska fólkaplokkinum bidn- ir um at vísa "samfelags- sinni" til komandi lønar- samráðingar... Apurnar á dekknum skulu nú, stendur tað upp til hesar, lata mest- sum allan skattalættan niður í djúpu lummarnar hjá reið- arunum. Jú, hetta er eisini eitt borgarligt úrslit, og list- in yvir slík er so langur. Tí- verri sær tað út til at hann kann leingjast.

Eitt úrslit kann verða ar- beiðsrætturin. Hetta hava teir borgarligu fyrr roynt at fáa samtykt. Vit fáa óivað teir komandi dagarnar at siggja hvussu hesin riggar í praksis í móður Danmark, har aðalverkfall jú er.

Havi annars hug at lesa eina yrking av dananum Carl Sharnberg, úr yrking- savninum "Der er noget, vi ofte glemmer" Hetta er ein yrking, ið fint vísir ella afturvisur, at hvør maður ikki kann sær eydnuna góða smíða, um ytru materiellu møguleikarnir ikki eru til staðar.

Sigi tað harðmælt
Tú, ið framhaldandi siga
at hvør maður má sær
eydnuna góða smíða
Tú, ið aftur og aftur siga,
at tú kanst
tað tú vilt, sigi tað harð-
mælt!

Sigi tað, so tað ljómar á
gongunum á sjúkrahúsi-
num,

har fólk liggja og droyma
um
at sleppa inn á eina stovu.
Sigi tað við tey.

Tú kanst, tað tú vilt!
Sigi tað við tey, ung, ið
gjørdist bundin av skuld
fyrri at nema sær útbúgv-
ingar, og sum nú fáa

at vita, at tey skulu um-
skúlást. Sigi tað við tey!

Hvør maður má sær
eydnuna góða smíða!
Sigi tað við tey, ið eftir sita
av tí, arbeiðstøka

pápanum, ið tók lívið av
sær, sigi tað. Tú kanst
um tú vilt! Sigi tað við tær
einklu mammurnar:

Ein og hvør má sær eydn-
una góða smíða.

Sigi tað við tey, hvørs børn
eru á stórum

biðirøðum: Tú kanst, um
tú vilt!

Sigi tað, við tey burtur-
skildu, hvørs rættindi
áhalddandi skerjast: Hvør
maður má sær eydnuna
góða

smíða! Sigi tað við tey, ið
til einkis leita eftir

einum bústaði, men sum
ikki eiga eina millión

fyrri eina eigaraibúð: Tú

kanst, tað tú vilt!

Sigi tað við tey eldru, ið
noyðast at liggja í songini
í vikuskiftinum, tí heima-
hjálparnir

aftur skerast niður, sigi tað
við tey: Hvør maður
má sær eydnuna góða
smíða!

Sigi tað við tey mongu á
jörðini,
ið ikki vita, hvat tað er at
eta seg
mett, sigi tað: Tú kanst, tað
tú vilt!

Tú, sum eru viðhaldsfólk at
spælinum hjá fríu kreftu-
num,

og sum altíð vænta, at tað
eru onnur

ið tapa spælið, sigi tað
harðmælt, aftur

og aftur, so tykkara lutur
í tí, sum nú hendur

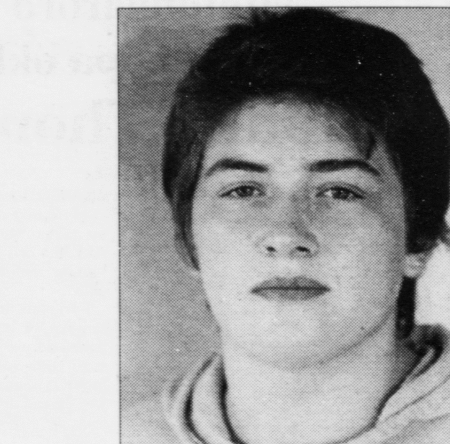
er greiddari fyrri enn fleiri,
hvørs einasti

møguleiki er at finna
saman og siga: Nú
finna vit okkum ikki í tí
longur!

Boðskapurin í yrkingini er
greiður.

"Jörðin hevur nokk av til-
feingi at nektu tøvini hjá
øllum her á fold, men ikki
gigni hjá øllum" Soleiðis
tók Mahatma Gandhi eina-
ferð til, og eru hetta sann-
leiksorð. Havi hug at nema
eitt sindur við alheims býti
av virðinum.

Her eru vit við eini sera
viðkomandi diskutiún,
nevnliga hví gerst hin fá-
teki parturin av heiminum
ikki betri fyrri. Tann sam-
felagsmenning við hava haft
tey síðstu 100 ári átti jú
at skapa grundarlag fyrri
slíkum. Men fátækraðomi
er vaksið javnt síðani fyrst
í seksti árunum. Inntøkubýti
ímillum tey rikastu 20 % og
tey fátækastu 20% var í
1960 30 til 1. Hesi somu
tøl vóru í 1990 60 til 1 og
í 1996 78 til 1. Her er okkurt
í alheimsskipanini, sum
slettis ikki riggar. Menning-
arhjálpin, ið latin verður til
hesi tilfáturskomnu londini,
er tíanverri alt ov ofta hjálp
til sjálvhjálp. Tað er ka-
pitalisturin í vesturheiminum,
ið vinnur mest við hesum
verktætlarnir. Eisini hava
verktætlarnir í menning-
arlandunum verið merktar
av, at man hevur sett seg ov
illa inn í viðurskiptini. Hví
skulu vit røða um hetta her
á fyrsta mai? Svarið er eyð-
sýnt, við eiga at leggja í
onnur. Mitt í allari vælferð-
ini er lætt at gloyma hesi.
Men hava øll her á fold ikki
uppið eitt virðiligt liv,
har tað eru nógur grund-

Sonja Jógvansdóttir, flakakvinna í Havn, var ein av røðarunum á Vaglinum í Havn 1. mai

leggjandi rættindi, sum
skulu varveitast? Fyrst og
fremst mannarættindini,
men so sannliga eisini rætt-
urin at fáa mat í mun-
nin, rætturin at nema tær út-
búgving, at sleppa á sjúkra-
hús. Tann meinigi maðurin,
fæløysingurin í Vesturheim-
inum hevur havt sína upp-
gerð og má nú berjast fyrri
at varveita og útbýggja rætt-
indini. Samfelagið er ikki
kollvelt við makt, men
stríðið hevur leikað hart á.

Spurningurin er, um vit nú
ikki áttu at hjálpt teimum í
tríðja heiminum við somu
menning. Tað eru nógvar
virði, ið har verða skapt,
men m.a. multinationalar
fyrirtøkur fara avstað við øll-
um yvirskotinum. Hetta er
kanska eitt sindur kantut
sett upp, men virði - og tað
nógvar - verða skapt alla-
staðnis í heiminum. Tað eru
bara ikki øll sum siggja nak-
að til tað. Arbeiðararørslan
er jú ein altjóð rørsla. Vit
áttu at víst solidaritet, eisini
við teimum brøðrum, ið eru
í menningarlandunum. Hesi
eru fæløysingar í orðsins
rætta týðningi.

Eisini er tað føðsanna par-
adoksalt at t.d. ES londini
mugu koyra bunkar av smøri,
breyði, korni og víni
vekk, meðan tey eitt sindur
sunnanfyrri hungra.

Havi í hesum sambandi
hug at lesa yrking Martin
Næs "EYDNUSTUND
FYRI OKKUM 1000,
MEN!!!" ið er frá tí harrans
ári 1975.

Eydnustund fyrri okkum
1000, men!!!
3000 onnur

sou dagsins ljós
á fyrsta sinni.

Vit fylgdust øll,
og høvdu øll
innan somu 24 tímar

verid
gjøgnum tað sama.

Tey 2000
havi eg enn ongantíð sæð,
bert høyr um tey,

og høyr tey gráðið á film-
um.

Onkurtíð havi eg hugsað um
tey,

og sent teimum ein 10 krón-
usedil,

men annars....!

Hini 1000
eru tú og eg
og 998 onnur,
sum vit siggja dag um dag
í góðum klæðum,
og sum ikki liða nakra neyð,
eiga bókur á hillini
og mat í skápinum.

1000!
hugsid um tey 2000!!
— vit vóru jú 3000!!!

Hvørja ferð tað hevur ástað-
ið, hava vit lyft í felag, og
tann meinigi maðurin hevur
so sannliga gjørt sína
skyldu. Eisini tá tað um-
ráddi at bjarga spekulantu-
num, og tí sonevnda føy-
royska kapitalistinum. Men
eitt, ið vit hava sæð alt ov
litið til er, hvussu tey virði
verða býtt út aftur. Sam-
felagið er ikki betur ella
sterkari enn hin veikasti lið-
urin. Tað skal tí verða mín
vón, at størsti flokkur fer at
skipa eina vinstrasam-
gongu, har nakað verður
gjørt fyrri tey veiku í sam-
felagnum. Har politikkurin
fer at verða merktur av soli-
dariteti. Har vit eisini
stinga út í kortið, hvat vit
ríkisrættarlaga ætla

Tað skal verða mín vón,
at politikarnir, í øllum føri
teir á vinstravønginum, fara
at seta hugtøkini FRÆLSI,
JAVNAÐUR og BRØÐR-
ALAG á ovasta breiddan.
Her koma fakkflogini so
sannliga inn í myndina.

Vit hava í Føyroysku fak-
feløg, báði tey á privata lík-
asovæl sum tey á almenna
arbeiðsmarknaðinum, ið
gera alt fyrri at varðveita sín
neutralitet. Hesin framferð-
arháttur má og skal slepp-
ast. Soleiðis verða úrslitini
betur og sjónligari. Tað tyk-
ist sum ein negativur veks-
elvrkingur hevur rátt, tá
talan er um at sameina fak-
flogsrørsluna og vinstra-
vøngin í Føyroyskum poli-
tikki. Latid tað gamla fara
og tí nýggju öldina verða
merktar av einum sterkum
samstarvi har samhaldsfesti
verður vørumerki.

Takk fyrri
Sonja Jógvansdóttir